

GÜNDELİK HAYATIN TANZİMİNDE DİN VE MANİPÜLE EDİLMİŞ GERÇEKLİK ALGISI^(*)

Doç. Dr. Ensar ÇETİN

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

ensarcetin@yahoo.com

Özet Toplumsal yapıların dönüşümleri ve yeniden biçimlenmeleri öncelikle insanların gündelik hayat kalıpları tarafından yönlendirilir. Bu nedenle de her dönemde egemen güçlerin, öncelikle insanların gündelik hayat kalıplarını değiştirmek için dıştan yönlendirme çabalarının olduğu görülmektedir. Modern dönemde iletişim imkânlarının çeşitlenmesi ve gelişmesiyle medya bu yönlendirmede başat unsur haline gelmiştir.

Modern insan bilgiye ulaşma noktasında çok geniş imkâna sahip olmasına rağmen gerçeğe ulaşmada maluldür. Çünkü her dönemde gündelik hayatı kendi amaçları çerçevesinde şekillendirmek isteyen egemen güçler günümüzde başat hale gelen medyanın gücünü de kullanarak gerçeklik algısını her defasında yeniden inşa etmektedirler. İnşa edilen bu gerçeklik algılarıyla gündelik hayat pratikleri istenilen şekle sokulmaya çalışılmaktadır.

Din kurumunun gündelik hayat pratiklerinin şekillenmesinde çok önemli rolü olduğu bilinen bir gerçektir. Bu bakımdan egemen güçlerin gündelik hayat içinde öncelikle tanzim etmek istediği alanlardan birisi de din alanıdır. Çünkü din alanının tanzim edilmesi gündelik hayatın tanzim edilmesiyse neredeyse aynı anlama gelmektedir.

Dinin gündelik hayat pratiklerinin şekillenmesindeki rolü ve bu rolle bağlantılı olarak, gündelik hayatı tanzim etmek isteyen egemen güçlerin din alanını medyanın etkin gücünü de kullanarak nasıl tanzim etmeye çalıştıklarını ortaya koymak bu çalışmanın temel amacıdır.

Anahtar kelimeler: Gündelik hayat, Hegemonya, Din, Manipülasyon, Gerçeklik algısı, Kapitalizm, Modernizm, Geç kapitalist dönem.

PERCEPTION OF RELIGION AND MANIPULATED REALITY IN THE REGULATION OF DAILY LIFE

Abstract

Transformation and reformation of social structures are primarily manipulated by the daily life patterns. In every period, the dominant powers are, therefore, observed to be exerting efforts towards external manipulation in an attempt to alter primarily the daily life patterns of people. With the diversification and development of communication means in the contemporary period, media has become a principal factor in such manipulation.

---

^(*) *PROCEEDINGS BOOK / BİLDİRİLER KİTABI*, 1.Uluslararası Sosyal Bilimler Ve Müslümanlar Kongresi: “Hegemonya-Karşı Hegemonya” 5-7 Mayıs 2016, Konya/Türkiye.

Although modern people have vast opportunities in reaching the information, they are unable to reach the truth. Because, the dominant powers that intend to design daily lives within the framework of their own purposes, rebuild the perception of reality every time, by utilizing the power of media, which has become a principal factor today. Daily life practices are endeavored to be shaped however is desired, through the built perceptions of reality.

It is a known fact that the institution of religion plays a crucial role in shaping the daily life practices. In this respect, one of the fields that is intended to be regulated by the dominant powers in daily lives is the field of religion, as the regulation of the field of religion has almost the same meaning with the regulation of daily lives.

This study aims at presenting the role of religion in shaping the daily life practices and, in connection with that role, how the dominant powers that want to regulate the daily lives try to regulate the field of religion by benefitting from the effective power of media.

Key Words: Daily life, Hegemony, Religion, Manipulation, Reality perception, Capitalism, Modernism, Late capitalist period.

“Gerçekten tanımak istiyorsak, tanıdığımızı sandığımız şeyleri önce yabancı duruma getirmemiz gerekir.” (Bauman, 2014: 9)

Gündelik Hayat ve Din

Genel olarak toplum bilimleri çalışmalarına baktığımızda araştırma konularının elitist bir yaklaşımla ele alındığı ve bu bağlamda gündelik hayatın ihmal edildiği görülmektedir. Gündelik hayatın ihmal edilmesindeki ana neden, bu elitist akademisyen tavrının yanı sıra gündelik hayatın basit ve gelişigüzel işliyor izlenimi vermesi olabilir. Ancak gelişigüzel işliyor izlenimi veren gündelik hayat ait olduğu toplumun değerlerini yansıtan ve kendi içinde tutarlı davranış pratiklerinin sergilendiği bir alandır. Bu bakımdan bir toplumun gündelik hayat pratiklerinin bilinmesi o toplumun geneli hakkında da bilgi sahibi olmamıza imkân verecektir.

Gündelik hayatın, bahsi geçen elitist tavır ve gündelik hayatın görünüşte basit ve gelişigüzel işliyor izlenimi vermesi nedeniyle toplum bilimciler tarafından uzun süre ihmal edildiği söylenebilir. Ancak 19. Yy.’da George Simmel, Ludwig Wittgenstein ve John Fiske gibi sosyal bilimcilerin gayreti ile gündelik hayattaki pratikler ve semboller üzerine araştırma yapmak önemsenmeye başlamıştır. 20. yy.’da ise özellikle Henri Lefebvre, Michel De Certeau, Agnes Heller, Goffman, Alfred Schütz, Erving Goffman gibi toplum bilimcilerin kapitalist sistemin insanlara dayattığı hayat biçiminin eleştirisi çerçevesinde gündelik hayata akademik ilgi artmıştır. Bu akademik ilginin 1960 yıllardan sonra daha da hız kazandığı söylenebilir. Ancak gündelik hayatın tanziminde son derece etkili olan dinin gündelik hayat pratikleri ile ilişkisi konusundaki ihmal hala sürmektedir.

Din temelde aşkın ve kutsal olanla kurulan bağı ifade etse de gündelik hayatın çeşitli alanlarında birer hayat pratiği olarak karşımıza çıkar. İnanç ve değerler diğer değerler sistemleri bireyi aşır toplumsal hayata katılarak onunla birlikte hareket eder (Arslan, 2012: 655). Bu yüzden bir toplumun gündelik hayat pratikleri ile o toplumun din algısı arasında çok sıkı bir bağ olduğunu söylemek mümkündür.

Gündelik hayat, insanların gündelik olarak hissettiği, düşündüğü veya yaptıklarını tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Bu yönüyle gündelik hayatın gelişigüzel işliyor izlenimi veren bir hali vardır. Ancak gündelik hayat sosyolojik bir bakış açısıyla ele alındığında görülmektedir ki gündelik hayatın kendi içinde tutarlı ve çoğunlukla otomatik olarak işleyen bir yapısının olduğu görülmektedir. Buradaki otomatik işleyişin de bir bilince dayandığını unutmamak gerekir. Necip F. Kısakürek'in ifadesiyle "Toplum hayatının, kendini yok zannet-tirecek karar gizleyebilmiş bir bilinci vardır."

Toplumsal bilinç, kolektif ahlaki bilinç ve sosyal bilincin oluşmasında dinin rolünü inceleyen Emile Durkheim da dünya ve insan üzerine görüşler içermeyen herhangi bir dinin olmadığını belirtmiştir. Ona göre, hem felsefenin hem bilimin hem de tüm sosyal kurumların kaynağı dindir (Akyüz & Çapcıoğlu, 2013: 85- 87). Bu bakımdan din kişi ve toplumların gündelik hayatın tanzim edilmesinde en belirleyici kurumlardan birisidir denebilir.

Türk modernleşmesinin icracısı konumunda bulunan egemen güçler (iktidar elitleri) gündelik hayatın dönüştürülmesini, modernleşmenin(devrimlerin) kalıcı olabilmesi için önemli görmüşlerdir. Bunun için gündelik hayatı dönüştürmek için modernleşme önünde engel olarak görülen geleneksel kurumları ortadan kaldırılmaya ve yerlerine Batı'dan alınan yeni kurumlar konulmaya çalışmışlardır. Bu çerçevede gündelik hayatın tanziminde en etkili kurumlardan biri olan mevcut (geleneksel) din anlayışı modernleşme önünde engel olarak görülmüş ve din kurumu laiklik adı altında sekülerleştirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de iktidar elitleri tevarüs etmiş kültürel yapıyı önemli bir sorun olarak algılamışlardır. Bu mirasın yeni rejimin değerleriyle gerilim içinde olduğu düşünülmüş ve karşıtlık teması rejimin geleceği acısına ciddi bir risk olarak görülmüştür. Çünkü onlara göre din hurafe, akıldışı inanç ve yanlış bilinçten ibarettir. Bu kaygıyı belirginleştiren ise 19.yüzyılın başın paradigması pozitivistizmdir (Subaşı, 2004: 84).

Hegemonya Medya ve Manipüle Edilmiş Din Algısı

"Bilmek, bilene uygun olmalıdır; bilinen ne ise o şekilde, yani nesnel olarak bilinmelidir. Bilgi, bilene değil, bilene dayanmalı, bileni değil, bilineni temsil etmelidir." (Cündioğlu: 2015: 9). Yani "İlim maluma tabidir" Ya da ilim maluma tabii olmalıdır. Ancak böyle olursa ilim gerçeğe ulaşmanın bir yöntemi olur. Bilgi ile bilinen arasına, bilen girdiği zaman, yani bilginin kaynağı bilinen değil de bilen olduğunda gerçekler bulanıklaşmaya başlar. Bilinen ile bilgi arasına giren bilenlerin sayısı arttıkça bilgi bilinenden daha da uzaklaşır.

Bilgi ile bilinen arasındaki bu ilişki bilgi kaynağı olan bilenlerin nesnel olmaya çalışmaları durumunda öyledir. Eğer bilgi kaynağı konumundaki bilenler bilgiyi manipüle ederlerse bilgi bilinenden tamamen uzaklaşır ve bilineni bilmemizi sağlama yolu olan ilim gerçekleri örten bir perdeye dönüşür. Modern dönemde bilinen ile bilgi arasına giren ve iktidar elitleri güçler tarafından bilinenin yani gerçeğin manipülasyonu için etkin bir şekilde kullanılmaya başlanan medya zaman içinde ilmin perde haline getirilmesinde en önemli aktör haline gelmiştir.

Geleneksel dönemdeki bilgi eksikliği, modern dönemde insanları boğulmakla tehdit eden içine yüzmeyi veya dalmayı imkânsızlaştıran bilgi akışıyla yer değiştirmiştir. Burada önemli ve işe yarar haberleri faydasız ve manasız çöp yığınlarından nasıl ayıracağız. Çelişkili fikirler ve öneriler curcunası içinde gerçek ve değerli parçacıkları yalan, yanılsama, çöp ve atık ıvır zıvırdan ayırmamıza yarayacak bir harman makinesine henüz insanlık sahip değil (Bauman, 2014: 8). Gerçekleri ortaya koymak, tarafsızlık vb. söylemlerle sunulan ancak gerçeğin önünde perde haline gelen medyaya hükmeden iktidar elitleri gerçekleri kendi amaçları doğrultusunda manipüle ederek yapay bir gerçeklik algısı oluşturmakta ve bu yapay gerçeklik algılarıyla hedef kitlenin gündelik hayat pratiklerini tanzim etmeye çalışmaktadırlar. İktidar elitlerinin bu çerçevede tanzim etmeye çalıştığı anlarından birisi de din alanıdır.

Her hangi bir dine mensup olmayan neredeyse hiçbir toplum yoktur. Auguste Comte'un ifadesiyle din, toplumun muhafazakâr yönünü oluşturan temel kurumlardan biridir. Bu bakımdan toplumsal yapıyı tanzim etmek isteyenler iktidar elitleri öncelikle o toplumların gündelik hayatlarını ve dolayısıyla gündelik hayat pratiklerinin şekillenmesinde çok önemli olan dini pratikler manipüle edilerek istedik şekilde bir algı oluşturulmaya çalışılmaktadırlar. Türkiye'de de modernleşme sürecinde, iktidar elitleri, gündelik hayata dolayısıyla dine karşı benzer bir tutum içinde olmuşlardır.

Bu süreçte din sadece devleti değil, toplumu da biçimlendiren bir unsur olmaktan çıkıp onun toplum üzerindeki belirleyiciliğini yok etmeye ve bütün menfi gelişmelerin sebebi olarak dini ve dinle yoğrulmuş geleneksel yapıyı göstermeye çalışmışlardır. "Bu uğurda âlimlerimiz önce itibar, sonra da can kaybına uğramıştır. Dini geleneklerimiz hurafe ilan edilmiş ve zavallı halka bu hurafelerden kurtulma çağrısı yapılmıştır. Hatta halk bu hurafeleri (!) terk etmeye zorlanmıştır" (Cündioğlu, 2013: 51). "Bizim hurafelerimizi (!) alıp kendi hurafelerini verdiler; bizim hakikatlerimizi perdeleyip kendi hakikatlerini vitrine koydular" (Cündioğlu, 2013: 69).

Bu dönemde laiklik adı altında bizanstizm uygulanmış ve bu yolla da din sekülerleştirilmeye ve toplum hayatında görünür olmaktan çıkartılmaya çalışılmıştır. Böylece modernleşirmenin önünde bir engel olarak görülen dinin toplum hayatındaki etkisinin azalacağı öngörülmüştür. Sonuç olarak etkisi kısmen azalmış ve iktidar elitlerinin modernleştirme hedefleri doğrultusunda yeniden şekillendirilmiş ve siyasi otoritenin kontrolü altında bir din

amaçlanmıştır. Bu amaçla bir taraftan din baskı altına alınırken diğer taraftan toplumun sekülerleşmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Toplumun sekülerleştirilme sürecinde aydın sınıfıyla beraber medya başat rol üstlenmiştir. Burada aydın sınıfı sekülerleşmenin meşrulaştırıcısı rolünü oynarken; medya manipüle edilmiş bir din algısı oluşturmanın bir aracı olarak kullanılmıştır ve halen de kullanılmaktadır. Bu algının oluşturulması sürecinde gazete, dergi, sinema, radyo, televizyon ve internet (sosyal medya) etkili olarak kullanılmaktadır. Televizyonun kolay ulaşılabilir ve kullanımının basit olması, aynı zamanda görsel olduğu için en düşük algılama düzeyine hitap edebilmesi ona, medya içinde ayrıcalıklı bir konum kazandırmıştır.

Televizyonda din, başka her şey gibi, oldukça basit biçimde ve utanıp sıkılma belirtisi gösterilmeden, bir eğlence olarak sunulmaktadır. Dini tarihsel, derinlikli ve kutsal bir insani etkinlik durumuna sokan bütün özellikler silinmiştir. Ne bir ritüel, ne bir dogma, ne bir gelenek, ne bir teoloji ve her şey bir yana ne de bir ruhsal aşkınlık duygusu söz konusudur (Postman, 2010: 132). Medyadaki dindar karakterleri genellikle dışlayıcı, tiksindirici ve aşağılayıcıdır. Medyada hâkim olan bu genel algının ortaya çıkmasında Türkiye'nin yakın siyasi tarihine bakmak gerekmektedir (Özkır, 2014: 16). Türkiye'de genelde tüm medyada özelde ise sinema, tiyatro ve televizyon dizilerinde başta imamlar olmak üzere dindar tipler; itici, pis, korkunç, üçkâğıtçı, namus düşmanı, vatan haini, rüşvetçi, her türlü yeniliğe kapalı, rejim düşmanı, kekeme vb. olumsuz özelliklerle sunulmaktadır.

Dini Manipülasyonun Gazete- Dergi Boyutu

Bu bölümde geleneksel Türk toplumunun gündelik hayatının tanziminde önemli bir yere sahip olan dinin temsilcisi konumunda görülen din adamlarının ve dindar insanların Türkiye'de yayınlanan gazete ve dergilerdeki sunuluş biçimi ve bu çerçevede oluşturulmak istenen din algısı üzerinde durulacaktır.

Türkiye'de yayınlanan ilk Türkçe gazete II. Mahmut'un emriyle 11 Kasım 1831'de çıkarılmaya başlanan Takvim-i Vekayi'dir. Özel teşebbüs olarak Türk'ler tarafından ilk Türkçe gazete ise ilk sayısı 21 Ekim 1860'ta çıkan Tercüman-ı Ahval'dir. Daha sonra ise 27 Haziran 1862'de Tasvir-i Efkâr yayınlanmaya başlanmıştır. Medyanın birer kolu olarak gazete ve dergi yayıncılığı sinema, televizyon ve sosyal medyaya nazaran çok daha eski bir tarihe sahiptir.

İnsanlar haber alma ihtiyacını öncelikle sözlü iletişimle sağlamaya çalışmıştır. Zaman içinde yazının icadıyla, yazılı iletişim de kullanılmaya başlamıştır. Kâğıdın icadıyla yazılı iletişim daha kolay hale gelmiştir. Daha çok bilgiyi daha geniş kitlelere ulaştırmanın bir yolu olarak gazete ve dergi yayıncılığı yapılmaya başlanmıştır. İlk dönemlerde sadece yazılı olarak yayınlanan gazete ve dergilerde resim, fotoğraf, karikatür vb. görseller yer almaya başlamıştır. Daha sonra ise bu görseller renkli hale gelmiştir. Günümüzde çeşitli yazılım programları yardımıyla sıfırdan görsel oluşturma veya mevcut görseli değiştirmek mümkün hale gelmiştir.

Görsellerle daha da etkili hale gelen gazete ve dergiler insanlara yakın uzak çevreden haberler vermenin yanında topluma ulaşmak, topluma sesini duyurmak ve topluma yön vermek isteyen güçlerin ilgisini çekmekte gecikmemiştir. Özellikle dünyada modernleşme ve uluslaşma döneminin yaşandığı 20. yy' da gazete ve dergiler iktidar elitlerinin uygulamalarının hem birer icracısı hem de birer meşrulaştırıcısı olarak daha yoğun kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle hem muhalefet hem de iktidar medyayı yanına almanın yollarını aramaktadırlar. Medyanın toplum üzerindeki etkisini bilen muhalefet iktidara gelmek, iktidar ise iktidarını sürdürebilmek için medyayı bir araç olarak görmektedirler.

Türkiye'de de medyanın modernleşme sürecinde etkin bir şekilde kullanıldığı söylemek mümkündür. Medyanın bu süreçteki görevi öncelikle geleneksel değerlerin itibarsızlaştırılması, ikinci olarak Batı'dan alınan seküler değerlerin yüceltilmesi olmuştur. Bu dönemde henüz televizyon ve internet olmadığı için medyanın bu görevini o dönemde yayınlanan gazete ve dergiler üstlenmişlerdir. Bu itibarsızlaştırma ve devamındaki sekülerleşme sürecinden en fazla etkilenen kurum din kurumu olmuştur. Çünkü din kurumu değişimin önündeki en büyük engel olarak görülmüştür ve günümüzde de bu zihniyetin devamını görmek mümkündür. Bu zihniyetti, bir meşrulaştırma aracı olarak çalışmış veya çalışmakta olan gazete veya dergilerde yayınlanan manipölasyon örnekleriyle daha da anlaşılır hale gelecektir.

Müslüman kız çocuğu kocaya, gayri müslim kız okula gider

(Molla Nasreddin dergisi 1906)

Örnek 1 (<https://www.tumblr.com>)

Türkiye'de modernleşme olgusunun yeterince ve doğru biçimde anlaşılmasının birinci derece sorumlusu olan aydın sınıfı(!) kendi basiretsizliklerini örtebilmek için modernleşmenin önündeki engelin din (İslam) olduğu algısı oluşturmak istemektedir. Bu yapılırken de sürekli modernleşmesini gerçekleştirmiş Batı toplumun dine karşı tutumları referans alınmaktadır. Söylenmek istenen ya da söylenen; Batı dinle ilişkisini kesti ilerledi; biz de dinle ilişkimizi kesersek modernleşebilirizdir. Bunun için direk din hedef alınmak yerine dindar kesim hedef alınmış, dindar insanların kişisel zaaflarından ya da örften kaynaklan(dinle hiçbir ilgisi olmayan) hatalı uygulamalar sanki İslam dininden kaynaklanıyormuş gibi sunulmaktadır. Örnek1'de de görüldüğü gibi Müslüman toplumlarda kız çocuklarını okutulmayıp erken yaşta evlendiril-

mesinin nedeninin İslam olduğu sürekli vurgulan bir konudur. Bununla Müslümanların kadınları ikinci sınıf gördüğü ve dini nedenlerle kız çocuklarını okutmadığı seküler toplumların ise kadına erkeklerle eşit haklar verdiği mesajı verilmekte, böylece din bu tür uygulamalar üzerinden kötü gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu hatalı uygulamanın sosyo- kültürel ve sosyo- ekonomik arka planı üzerine hiç düşünmeden direk İslam suçlu ilan edilmektedir.

Örnek 2 (<https://twitter.com/psiguserhan>)

İslam'ın doğu toplumlarını geri bıraktığını iddia Evrimci ve pozitivist paradigmaya göre şekillenmiş Batı'yı kendine modernleşme hedefi olarak koyan iktidar elitleri, din için "irtica" Müslümanlar için "mürteci" kavramlarını kullanmışlardır. Örnek 2'de 1924 yılında Akbaba adlı dergide yayınlanan bir karikatürde kaşları çatık, sarıgı yılan şeklinde yapılmış hocanın (imam) altında Osmanlı Türkçesiyle "irtica" yazılı olduğu görülmektedir.

Örnek 3 (<http://www.penguen.com>)

"İslam'i gerçeklerin manipüle edilmeye çalışıldığı alanlardan birisi de kadın hakları alanıdır. Bu alan manipüle edilirken genelde kullanılan argümanlardan birisi İslam'ın tek eşliliği tavsiye etmekle birlikte çok eşliliğe de ruhsat vermesi konusudur. Dini manipüle etmek isteyen iktidar elitleri örnek 3'de de olduğu gibi, ancak zorunlu hallerde verilen bu izni sanki İslam çok eşliği teşvik ediyormuş gibi göstermeye çalışarak manipüle etmektedirler. Burada Müslümanların şehvetlerine çok düşkün oldukları, kadınları ikinci sınıf insan olarak gördükleri, kadını kapatarak toplum hayatından dışladıkları mesajı verilmek istenmektedir. Hâlbuki

İslam dini böyle bir durumda zor da olsa izin vermesine rağmen Türk toplumunda fiili olarak çok eşlilik Batı toplumundan çok daha azdır. Batı’da resmi olarak çok eşlilik yoksa da fiili durum bundan çok farklıdır. Metres hayatı Batı’da adeta kurumsallaşmıştır. Öyle ki Werner Sombart “Aşk Lüks ve Kapitalizm” adlı eserinde Batı’da modern kapitalizmin ortaya çıkmasının nedenlerinden birisinin metres hayatı olduğunu savunur.

Örnek 4 (<http://www.derindusunce.org>)

Dini gerçeklerin manipüle edildiği alanlardan bir diğeri de genelde tüm dindarların özelde ise dindar kadınların giyim- kuşam şekilleridir. Dindar kadının kendine has giyim tarzı çeşitli bağlamlarda kıyasıya eleştirilmektedir. Tesettür olarak tanımlanan giyim tarzı gerici- liğin bir sembolü olarak gösterilmektedir. Örnek 4’ de açıkça görüldüğü gibi açık olmak “ol- mak” toplum hayatında yer almak, çağdaşlık, ilericilik vb. olarak gösterilirken kapalı olmak “olmamak” toplumdaki soyutlanmak, gericilik, çağdışılık vb. olarak gösterilmektedir.

Örnek 5 (<http://cartooncolors.blogspot.com.tr/>)

Bir insanı öldürmeyi tüm insanlığı öldürmek gibi gören ve bir insanı hatta bir hayvanı öldürmeyi en büyük suçlardan biri olarak kabul eden İslam dinini terör gibi bir insanlık su- çuyla ilişkilendirilerek kötü göstermeye çalışmak da dini gerçekliklerin manipülasyonunun açık bir örneğidir. Özellikle 11 Eylül olayı olarak bilinen terör saldırısından sonra İslam ve terör ilişkilendirilerek adeta tüm Müslümanların terörist olduğu algısı oluşturulmak istenmek- tedir. Bu tür algı oluşturma faaliyetleri günümüzde de çeşitli manipülasyonlarla devam etmekte- dir. Örnek 5’de de olduğu gibi canlı bomba yeleşini askıya asmış ve abdest almakta olan terörist (Müslüman) görülmektedir. Bu ve buna benzer çizimlerle Teröristin Müslüman oldu- ğu dolayısıyla İslam ile terör arasında bir bağ oldukları mesajı verilmek istenmektedir.

Medyanın önemli bir boyutunu oluşturan gazete ve dergilerden alınan örneklerde de açıkça görülebildiği üzere Müslümanlar kadınları ikinci sınıf gören, gerici, yobaz, şehvet düşkünü, terörist olarak gösterilmektedir. Böylece Müslümanlar üzerinden İslam dini kötü gösterilerek dini gerçeklikler manipüle edilmekte ve İslam'ın neredeyse tüm kötülüklerin kaynağı olduğu algısı oluşturulmak istenmektedir.

Dini Manipülasyonun Televizyon- Sinema Boyutu

Bu bölümde geleneksel Türk toplumunun gündelik hayatının tanziminde önemli bir yere sahip olan dinin temsilcisi konumunda görülen din adamlarının ve dindar insanların Türk sinemasındaki sunuluş biçimi ve bu çerçevede oluşturulmak istenen din algısı üzerinde durulacaktır.

Genel olarak bakıldığında bütün sanat dallarının az ya da çok belli bir dünya görüşünü yansıttığı söylenebilir. Ancak sinemanın diğer sanat dalları arasında ayrıcalıklı bir yeri vardır. Sinemayı diğer sanat dalları arasında ayrıcalıklı konuma getiren yönü, onun göze ve kulağa aynı anda hitap ederek kitlelere ulaşabilmesindeki kolaylıktır. Sinemanın etki alanı televizyonla birlikte daha da genişlemiştir. Çünkü filmler sinema salonlarında gösterildikten sonra televizyon ekranlarındaki yerini almaktadır. Bu ise sinemaya etki alanını evlerin misafir salonlarına kadar genişletme imkânı sunmaktadır. Sinema ve televizyonun, toplumları kendi amaçları doğrultusunda yeniden şekillendirmek isteyen iktidar elitleri tarafından yoğun ve etkili bir biçimde kullanılmıştır ve günümüzde de neredeyse dünyanın tamamında kullanılmaya devam edilmektedir.

Türkiye’de 27 Mayıs 1960 İhtilali’nden sonra Türk sinemasının ideolojik planda yoğunluğunu hissettirdiği fikrî karakteri belirmeye başlamış, ihtilalin getirdiği hava içerisinde ortaya çıkan sosyalizm akımının da etkisi ile perdeye yansıyan ilk fikri akım “ Toplumsal Gerçekçilik” olmuş ve sinemada sosyalist mesajlı filmler boy göstermiştir. “Toplumsal Gerçekçilik” akımı ülkemizde, Amerika’daki “Sosyal Gerçekçilik” ve İtalya’daki “Yeni Gerçekçilik” akımlarının etkisiyle doğmuştur. Akımın amacı; toplumdaki gerçeklerin dış yüzünü veren filmler ortaya koymaktır. Ancak ülkemizde bu akım giderek Marksizm’e tabandan bağlı “Devrimci” Sinema anlayışına dönüşmüştür. Bu anlayışla ortaya konan filmlerde Marksizmin din anlayışı ve din adamına bakış tarzı aynen yansıtılmış, din, tarih, gelenek, inanç, ahlak vb. kavramlar olumsuz olarak sunulmuştur (Menekşe, 2005: 45- 68).

Bu tür filmlerde İslam dininin, genelde tüm Müslüman toplumları, özelde ise Türk toplumunu geri bıraktığı; dinle ilişkimizi kestiğimizde bizim de Batılar gibi ileri (modern) bir toplum olacağımız tezi sürekli işlenmektedir. Bunun için filmlerde yer verilen din adamı ve ya dindar tipler, aşağıdaki örneklerde de açıkça görüleceği gibi; vatan haini, korkunç, üçkâğıtçı, yobaz, yenilik karşıtı, bilim düşmanı, rüşvetçi, hurafelere inanan, aptal, küfürbaz vb. olarak gösterilmektedir.

Örnek 6: Vurun Kahpeye-1949 (Yön. Ömer Lütfi Akad/ Sezer Sezin vd.); İmam (Hacı Fettah): "...Bir de çocuklara milli marşlar öğretiyormuş. Bu karışık günlerde bu gibi şeyler doğru değildir. Düşman kasabaya gelirden çocuklarımızın ağızından bunları duyarsa halimiz nice olur." Tosun Bey: "...Hoca hanım namus bir kadının yüzünü açıp kapamasında değildir." "...Öyle kapalı kadınlar vardır ki her türlü rezaleti yaparlar." Tosun Bey: "Hacı Fettah Cuma günü meydanda Kuvva-i Milliye'nin kanı düşman kanı gibi helaldir, demiş. Bunu tahkik ettim. Bu bir alçaklık Türklerin vatanını düşmana vermek isteyen Hacı Fettah isterse pis parasını düşmana versin. Onun parasına hiçbir mücahit dokunmaz." Hacı Fettah, düşman komutanla işbirliği yapar. Düşmanı kasabaya davet eder, kendini idamdan kurtaran kasabanın öğretmeni Aliye hanıma iftira eder. Halkı galeyana getirip kasabanın öğretmenini taşlayarak öldürtür.

Örnek 7: Çalığıuşu- 1966 (Yön. Osman Seden/ Türkan Şoray vd.); Kasabada türbedarlık yapan kadın karakter kara çarşafı ve elinde tesbih ve korkunç bir yüz ifadesiyle küçük çocuklara ders vermektedir. Bu derste geçen konuşma: "Kabir azabı nedir bilir misiniz, kabir nedir? Yarın öleceksiniz, hepiniz öleceksiniz. Mezarlara atacaklar sizi, toprak örtecekler her tarafınıza. Binlerce, binlerce ölü bir arada yatacaksınız. Ölüncelikle etleriniz çürüyecek önce, burununuz düşecek. Kemikleriniz kuruyacak, kabire indiğinizde Münker ve Nekir dikilecek başınıza. Kabir azabı başlayacak günahkârlar için. Öküzün boynuzu ucunda sallanan bu dünya yalan. ...Topuzlu zebaniler hepsi dikilecek başınıza, günahkârlar bu tarafa bu tarafa diyecekler. Kabrinizde kurtlar yılanlar başlayacaklar azaba." Bu görüntüden hemen sonra kasabanın yeni öğretmenin matematik dersi yaptığı görüntü verilmektedir.

Örnek 8: Gelin- 1973 (Yön. Lütfi Akad/ Hülya Koçyiğiy, Kerem Yılmaz vd.) Hacı İlyas, başında takke, elinde teşbih, dükkânında "Kazanan Allah'ın sevgilisidir" levhasını eksik etmeyen, duyarsız, para düşkünü dindar bakkal karakteridir.

Örnek 9: Fıratın Cinleri-1977 (Yön. Korhan Yurtsever/Aytaç Arman vd.); Fettah Emmi: "Gökte Allah yerde ağa; Ağa dediğin korkudur oğul, onunla uğraşmanın hayat tezgâhı bozulur." Diyerek ağanın yanında yer aldığını gösteriyor. Yine filmin başrol karakteri Genco'un hanımının hastalığını (halk buna cin basması diyor) tedavi etmesi için ağanın "cindar"ını tavsiye ediyor. Buna itiraz edip tedavi için köye doktor getirilmesi gerektiğini savunan Zülfü adındaki karaktere "...senin dilin ne söyli Zülfo oğlum; cindar Kur'an-ı kerimden okuy(okuyor), sen gâvur ilacıyla Kur'an-ı bir tutisin (tutuyorsun). "... Ulu Mevlam sen bilin köye de getirecekler dinsizliği." Ağanın cindarı hastayı cinlerden kurtaracağını söyleyip dini içerikli birkaç kelime söylüyor. Hastayı Fırat'ın cinleri basmış diyor. Sonuçta hastanın kuduz olduğu anlaşılıyor. Hasta kadının kocası karısını doktora götürmek istiyor. Ancak köylüler engel oluyor ve ondan kurtulmak için hastayı bir hasıra sarıp Fırat nehrine atıyorlar.

Örnek 10: Kibar Feyzo- 1978 (Yön. Atıf Yılmaz/ Kemal Sunal, Müjde Ar, Adile Naşit, Şener Şen vd.) Feyzo'nun evliliğine karşı çıkan anasının nefesi keskindir denen topal hocaya müracaatını haber alan Feyzo'nun hocanın cebine para sıkıştırıp Güllo ile evlenmeye annesini

razı etmesini ister. Feyzo: “Hoca Efendi anam sana gelecek beni okutacak sana, kara sevdaya tutulmuşum (eğer annemi evlenmeme razı edersen) bir yüzlük var sana helalinden.” Topal hoca: “Olmaz iki yüzlük bir de horoz...” Topal hoca Feyzo’yu okumaya gelir. Feyzo taşkınlık yapar. Topal hoca: “...Hadi s....tir.” der.

Örnek 11: Adak-1979 (Yön. Atıf Yılmaz Batıbeki/ Tarık Akan, Necla Nazır vd.); Filmin başrol oyuncusu okuduğu dini içerikli kitaptan etkilenerek uğradığı iftiradan kurulursa doğacak çocuğunu kurban etmek üzere adakta bulunuyor. Köylünün yağmur duasına çıkılım teklifine köyün imamının cevabı: “Yağmur yağdırmaya bu zamanda duanın gücü yeter mi a, oğlum.” Köylünün yağmur duasına çıkma konusunda ısrar etmesi sonucu; İmam: “İyi ya bir zaman da o umutla idare ederiz hiç değilse” diyor.

Örnek 12: Hazal-1979 (Yön. Ali Özgentürk/ Türkan Şoray, Talat Bulut vd.); Köyün imamı diğer bir birçok Türk filmde de olduğu gibi yenilik karşıtıdır ve köylüye zulmeden ağanın yanında yer almaktadır. Devlet tarafından köye yol gelmesine karşıdır ve karşıtlığını kendine göre dini referansla temellerdir. Bu konudaki ifadeleri: ...“Yolsuzluktan (köyün yolunun olmaması durumu) şikâyet eden yolsuzdur.” “...Yol tarik demektir. Tarik ne demek? Tarik tarikat demektir. Bizim yolumuz şeyhimizin hazretlerinin yoludur, tarikatıdır. Bize ağamız hükmeder.” “...Yabancılar köye günah getirmiştir.”

Örnek 13: Davaro’da- 1981 (Yön. Kartal Tibet/ Kemal Sunal, Adile Naşit, Şener Şen, İhsan Yüce vd.) Vurulmuş numarası yapan Sülo’nun cenazesine katılan İmam: “Hadi gömün, cenazenin baş tarafının kibleye gelecek.” Diyor. Memo: Ne kiblesi kalkıpta namaz mı kılacak.” Diyor. Canlı gömülen Sülo mezardan çıkmaya çalışınca imam “ Herif Diriliyor “ diyerek kaçıyor.

Örnek 14: Üç Kâğıtçı- 1981 (Yön. NakutBaytan/ Ülkü Özen, Ali Şen vd.) Arif Efendi, elinde tesbih köylüyü toplayıp yağmur duasına götürün, kendinin duayla yağmur yağdıracağına inanmayan Rıfkı’yı da kâfir, zındık olarak niteleyen, dindar (gerici) karakterdir.

Örnek 15: Zügürt Ağa- 1985 (Yön. Nesli Çölgeçen/ Şener Şen vd.); Köyün Ağası: “Şeyh misin nesin! elini öptük işte, daha ne yapalım, kı...nı’damı öpelim.” “....Senin edeceğin dua bu kadar olur işte, vay senin şıhlığına (Şeyhliğine), ancak beş damla düşürebildin.” Ağanın partisine oy vermeyen kâhya nedenini açıklar: “Vallah ağam ister kes ister öldür; biz bunun için başkasına oy vermişih (vermişiz).” (der ve üzerinde Arapça yazılar olan bir kâğıt parçası gösterir). Ağanın nedir bu sorusuna cevaben “Şıh vermiştir cennetten tapu; çok güzel yer ayarlamışık” “...Şihiniz da bir işe yaramamıştır, hasat iyi değildir.”

Örnek 16: Yer Demir Gök Bakır- 1987 (Yön. Zülfü Livaneli/ Rutkay Aziz); Köy halkının ermiş olarak gördükleri Taşbaş isimli karakter ermiş olmadığını halka bir türlü anlatamaz. Sonunda ermiş rolüne girer Taşbaş: “Bütün peygamberler karılarıyla yatar, karıları yetmez

cariyeleriyle yatar.” Karakol Komutanı: “Atom çağında ermiş; uzay çağında mehti, devrim Türkiye’sinde, Köylünün geriliği hep bu sahtekârlar yüzünden zaten.” der.

Örnek 17: Vizontele- 2001 (Yön. Yılma Erdoğan/ Yılmaz Erdoğan, Demet Akbaş, Altan Erketli vd.) İslam’a göre kesinlikle imam olamayacak kekeme imam (Mele Hüseyin) din-dar olduğu için kasabaya yeni gelecek olan televizyona karşı gelen başkanın hanımı Satı ile konuşuyor. İmam: “Satı, oğlun gidiyor yerine şeytan aleti (televizyon) geliyor. Bu bir tür işa-rettir. O aletten derhal kurtulacaksınız. Başımıza kötülük gelecek Şeran caiz değildir.” Başkanın hanımı Satı: “Mele Hüseyin sinema günahdır demiş, bir de evimize mi gelecek.” Belediye başkanı: “O tipsize kalsa her şey günah.” der.

Örnek 18: Âdem’in Trenleri- 2007 (Yön. Barış Pirhasan/ Cem Özer, Nurgül Yeşilçay vd.) İstasyonda çalışanların çoğunun gelemsini istemedikleri halde bir aylığına (Ramazan ayı) bir tren istasyonunda fahri olarak görevlendirilen ve kendisi için istasyon sakinleri tarafından “Yılan gibi tısladı, imam olacak, başı taşa gelesice vicdansız adam, dışı imam içi şeytan ve adam sanki buzdağı” sözleri kullanılan Hasan Hoca orada çalışanların çocuklarına din dersi vermektedir. Hoca: Buraya bir aylığına Allah’u Teâlâ’nın emriyle geldim (Bir öğrenci, arkadaşına kısık sesle “inanma kendisi geldi diyor). Hoca devam ediyor: “Allah’u Teâla kainatı yarattıktan sonra ona efendi olacak bir varlık seçti ve Âdem babamızı yarattı. Daha sonra Âdem babamızın sol kaburga kemiğinden Havva anamızı yarattı.” “...Sevabı ağır basanlar kalabalığın üzerinden uçarak Cennet’e gidecekler. Ancak Cennet’e gidecek olanlar o kadar seyrek olacak ki mahşer yerinde bekleyen günahkârları azap melekleri kızgın topuzlarla hiza-ya sokacak. Onlar yaşarken işledikleri günahlar için defalarca tövbe edecekler. O tövbeler yaradan tarafından kabul edilmeyecek.” Bu ifadeler, 1949 yapımı olan “Çalı Kuşu” filmindeki türbedarlık yapan kadın karakterin öğrencilere söylediklerinin neredeyse aynısıdır.

Örnek 19: Oflu Hocanın Şifresi- 2014 (Yön. Âdem Kılıç/ Çetin Altay, Ahmet Varlı, Köksal Engür vd.) Film nerdeyse baştan sona küfürlü geçmekte ve dini değerler sürekli alaya alınmaktadır. Oflu hoca tipi: “...Sen de kusura bakmayasun Sabahatçığım, s... kanalımı da programın da” “...kapatmıyorum a...ko... ya” şeklindeki ağır küfürleri sürekli tekrar etmektedir.

Bu tür Türk filmlerde, İslâm’ın evrensel mesajından uzak bir yaklaşımla, İslâmî şahsiyetler ele alınırken, tarihî ve dinî gerçeklerle hiç ilgisi olmayan pek çok olay sanki dinin özümüştü gibi takdim edilmektedir. Anlatım en net tanımla popülist melodramlara yaslanırken yine o bildik iyiler ve kötüler kalıbı çizilir. Kötüler dansözlerle eğlenirken, iyiler çölde bir hurmaya muhtaç dolaşırlar (Menekşe, 2005: 45- 68). Türk halkının bu türden algı oluşturma operasyonlarına bakışının anlaşılmasına ışık tutacağını düşündüğüm bir örneği burada paylaşıyorum. Bu örnekte, “Uludağ Sözlük” adlı bir yorum sitesinde takipçilerin “Türk sinemasında imam profili” başlığının altına yorum yapanların çok büyük bir kısmı Türk sinemasında sunulan imam tipinin gerçekte olduğundan farklı gösterildiğini ve bunun bir proje olduğunu belirtmektedirler. Yorumlar:

Yorum 1: “Malum projenin safhalarından birisidir sadece.”

Yorum 2: “Yanlış bir profildir. İmamları hiç olmadığı gibi gösteren tiplerdir.”

Yorum 3: “Fiziksel görünüş olarak itici bir duruşa maymundan hallice yüz hatlarına ve meymenetsiz surata sahiptir. Kişilik olarak ise yobaz, bir kaç şey ezberlemiş, hiçbir şeyden taviz vermeyen insan türüdür. Tamam, arkadaş hepsi melektir demiyorum elbette vardır tipsiz imam da, kötü niyetli imam da her mesleklerde olduğu gibi bu meslekte de olacaktır ama bunu bu kadar göze batırarak yapmanın tek amacı insanları dinden, imamdan uzaklaştırmaktır. Son zamanlarda gazetelerde bolca papaz çocukla ilişkiye girdi, papaz internetten anlaşyp kendini para ile sattı gibi haberler olmasına rağmen laik diye özenilen Avrupa’nın, filmlerine bakıyorum bütün dini adamlar güler yüzlü, iyi niyetli, yardım sever ve onlarda da üçkâğıt yapan, kötü niyetli din adamları var, onlar niye güzel gösterirken biz imamın bir tanesi ufak bir suç işlese bile gazetenin 3. sayfasına koyup koca bir başlıkla, imam adam dövdü gibi haberler yapıyoruz garip... Başka bir örnekte vay be adamlar ne laik dediğimiz Amerika’nın parasının üstünde biz Allah’a inanırız yazıyor ama adamlar laik oluyor bizde paranın üstünde biz Allah’a inanırız yazsa vay laiklik gidiyor, bu ülke nereye gidiyor, din kişiseldir niye toplumsal bir materyalin üstünde yazıyor gibi laflar dönmeye başlar arkadaş. Kısacası biz dini ve din adamlarını kötülemeyi laiklik, batıcılık sanıyoruz, yanılıyoruz.”

Yorum 4: “Bütün yabancı çizgi filmlerde, dizilerde, sinema filmlerinde misyonerliğin dibine vurulurken, rahibeler, din adamları adeta bir melek veya insanüstü varlıklar gibi tasvir edilirken, Yeşilçam kafasının imamlara böyle aşağılık bir profil giydirmesi çok düşündürücüdür.” “ elin gâvuru kendi dininin papazını, hahamını, haç işaretini, vaftizini, ayinini allayıp pullayıp gözümüze sokarken, içimizdeki bu beyinsizler kendi din adamlarını yerin dibine sokmuştur.”

Yorum 5: “Batı dünyasının, kendi değerlerine sahip çıkarak, papazları sempatik ve yardımsever göstermesini düşünürsek, Yeşilçam bu konuda sınıfta kalmıştır. Eşrefpaşalılar filmindeki imam karakteri, dökülenleri toplama, kırığı tamir etme yönünde atılan ilk adımlardandır.”

Yorum 6: “Türk sineması içerisinde “imam” karakteri sıkça yer almayan bir anlatım olduğundan dolayı herhangi bir profil çizme amacı içermemektedir. yanı sıra bizlere yansıtılan imam figürleri ise bilinçsizce İslamiyet’i ve onun öğreticilerini adeta yerden yere vurur. Zira Yeşilçam imamları halkı yobazlığa sevk eden tiplerden oluşmaktadır ki gerçek bir imamla uzaktan yakından ilgisi yoktur. Malum, Yeşilçam aşkları da bir hayal ürünüdür; Yeşilçam imamları gibi gerçek olamayacak kadar uzaktırlar bizlere...”

Yorum 7: “Yeşilçam’ın toplum mühendisliği çalışmasıdır. Maksat İslam öğreticilerini cahil, sahtekâr ve namussuz göstermektir. Allah’a ve peygamberine savaş açanlar bilsin ki hepsi bir gün cehennemi tadacaklar.”

Yorum 8: “Yeşilçam beyninin ürünüdür. Yıllardır bu millete İslam’ı ve Müslümanlığı öyle aktardılar ve şu an durum ortada.”

Yorum 9: “sadece ölü defnedilirken görüntülünen terminatör imamdır. Yemez, içmez, gülmez, sosyal hayatın içinde yer almaz, kazara filmin bir sahnesinde görünecek olsa o esnada ya üçkâğıt açmaktadır, ya karıya kıza yazmaktadır, ya da cemaate “vurun kahpeye” diye gaz vermektedir. İşte Türk sineması aracılığıyla yıllarca alttan alttan beynimize empoze edilen imam profili. yersen...”

Dini Manipülasyonun Sosyal Medya Boyutu

Bu bölümde geleneksel Türk toplumunun gündelik hayatının tanziminde önemli bir yere sahip olan dinin temsilcisi konumunda görülen din adamlarının ve dindar insanların sosyal medyada sunulmuş biçimi ve bur çerçevede oluşturulmak istenen din algısı üzerinde durulacaktır.

Sosyal medya; kullanıcıların kendilerini ifade ettikleri ve diğer kullanıcılar ile bağlantıda kaldığı bir sanal medyadır. Sosyal medya günümüz insanının gündelik hayat pratikleri arasında kendine yer bulmuş ve her geçen gün daha fazla sayıda insanın kullandığı bir araç haline gelmiştir. Medya paylaşım siteleri resim ve video paylaşımı yapılan siteler olarak iki farklı şekilde ele alınabilir. Fakat bütün medya paylaşım siteleri sadece resim veya video paylaşımı yapmak zorunda değildir. Bazı siteler her ikisine de imkân tanırken, bazıları ise resim ve video haricinde bir medya türü olan sunu dosyalarını paylaşmaktadır. Bu tür siteler de medya paylaşım sitesi olarak değerlendirilmektedir. Yine de medya paylaşımı denildiği zaman akla gelen ve daha popüler olan resim ve video paylaşım siteleridir. Resim veya video paylaşım siteleri; kolay yayımlama araçları olmaları, sosyal özelliklere sahip olmaları, kişisel sitelerde yayınlanmaya izin vermeleri ve düşük maliyet gerektirmeleri ile dosya paylaşımını kolaylaştırmışlardır (Akar, 2010: 93).

Video paylaşım sitelerinin popüler hale gelmesi ve kameralı cep telefonları, akıllı telefonlar ve tabletler gibi mobil cihazların kullanımının yaygınlaşmasıyla video çekmenin kolaylaşması videoyu sosyal medyada önemli bir içerik türü olarak ön plana çıkarmıştır. Sosyal medya; akıllı telefonlar ve tablet bilgisayarlar gibi mobil cihazların kullanımının çoğalması, internet kullanımının tüm dünyada artması ve bilginin hızlı dolaşımı gibi sebeplerle insanların hayatında önemli bir yer tutmaya başlamıştır. İnternet başında geçirilen sürelerin giderek artması ve en çok ziyaret edilen sitelerin sosyal medya siteleri olması bu gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. “Dercartes’in meşhur ‘varoluş kanıtı, yani ‘Düşünüyorum öyleyse varım!’ sözünün yerini, kitle iletişiminden ibaret çağımıza uygun şekilde güncellenmiş hali almış: “Görünüyorum öyleyse varım””(Bauman, 2014: 25).

New York Üniversitesinden Profesör Jonathan Zimmerman her dört Amerikalı gençten üçünün boş vakitlerinin her bir dakikasını Facebook ya da Myspace gibi internet sitelerine yapışmış halde sohbet odalarında geçirdiklerini belirtiyor. Elektronik sesler ya da ekran gö-

rüntüleri alıp göndermenin cazibesine kapıldıklarını söylüyor. Zimmerman'a göre, günümüzde gençlerin bağımlısı olduğu yeni potansiyel uyuşturucular sosyal medyadır (Bauman2014:11). Türkiye'de durum bundan pek farklı görünmemektedir.

Dünya genelinde de Türkiye'de de sosyal medya kullanımı her geçen gün artmaya devam etmektedir. Gelişen teknoloji sayesinde önce taşınabilir bilgisayarlar, tablet bilgisayarlar, akıllı cep telefonları gibi daha birçok uygulamalarla hayatın her anı internetle kuşatılmaktadır. Özellikle genç ve orta yaş grubunda olan insanların çoğu için internet vazgeçilmez ihtiyaç olarak görmektedirler. Bağımlılık haline gelen sosyal medya kullanımına bir de paylaşımların içeriklerinin olumsuzlukları da eklenince durum çok daha problemlidir. Sosyal medyada klasik medya araçlarından farklı olarak her kullanıcı, hem kendi içerik oluşturabilmekte ve bunun yayımlayabilmekte hem de başkalarının oluşturduğu içeriklerin hedefi olabilmektedir. Paylaşımlarda bulunan kullanıcılar çoğunlukla da gerçeklikleri kendi amaçları doğrultusunda manipüle edebilmektedir.

Sosyal medyadaki paylaşımların önemli bir kısmı dini içerikli paylaşımlar oluşturmaktadır ve bu paylaşımlarda, çoğunlukla dini gerçeklikler çeşitli şekillerde manipüle edilmektedir. Dinin gerçeklerin manipülasyonunda, alay etme, korkutma, küçümseme, kötü gösterme, eğlence konusu etme vb. yöntemler kullanılmaktadır. Örnekler üzerinden devam edersek zannediyorum konu daha iyi anlaşılacaktır.

Örnek 20: Bir Hoca Efendi (A. M. Ünlü):“...Yahu doksan senelik kaşarlanmış gâvur olsa bir kelime-i şehadetle adam tertemiz oluyor da Müslüman'ın tövbesi neden kabul olmasın.” “...Süleyman ateş demiş ki, israftır su israfı zayıttır falan ya öyle bir şey var mı ya camışlar bu kadar suya giriyor da camışlara israf olmuyor, bana mı israf oluyor.” (Programın sunucusu Fatih A. Ve diğer konuk Murat B. bu sözlere katıla katıla gülüyor. Bu gülmeler yerli yersiz tüm program boyunca sürüyor) (www.youtube.com).

Örnek 21: Oflu Hoca: Bakınız muhterem cemaat bir de şunu hatırlatım. Camimuza geliyorsunuz, şu para konusunu çok iyi ele almamız lazım, yanda biraz daha değişik şeyler yaptıracağız, avizelerimiz mavizelerimiz eksik, paralarınızı esirgemeyin. Beynamaz çocuklarınıza veriyorsunuz gidip langirt oynayılar (oynuyorlar).” “...La s.... Neneizu (Neneni-zi)...”(Paylaşım çok daha ağır küfür ve hakaretlerle sürüyor) (www.youtube.com).

Örnek 22: Sayko Kemal vs İmam (Feyzullah Çamur): Son derece çirkin ve küfürbaz hoca tiplmesi sabah minareden yine çok kötü bir ses ve tonla adeta boğazı sıkılıyormuş gibi ezan okumaktadır, bundan rahatsız olan Sayko Kemal tipi son derece ağır küfürler ederek imama tepki gösterir. İmam küfürler savurarak cevap verdikten sonra seni rabbime havale ediyorum diyor. Gidip bir roket atar getiriyor ve Sayko Kemale ateş ediyor. Sonuçta parçalanmış ceset parçaları etrafa dağılıyor (www.youtube.com).

Din adamı ile ilgili çizilen bu olumsuz imaj sanal ortamda da yukarıdaki örneklerde de olduğu gibi sürmektedir. Öyle ki İnternette yer alan “Laz İmam”, ağza alınmayacak küfürler ederek vaaz ederken, Konyalı asabı bozuk imam Feyzullah Çamur, roketatarla minareden terör estirmektedir (Menekşe, 2005: 45- 68). Ayrıca televizyon programlarından veya özel çekimlerle oluşturulmuş sosyal medya paylaşımları ile Müslümanlar pis, yobaz, gülünç, aptal vb. olarak gösterilmekte ve dini kavramlar alay konusu edilmektedir. Örneğin, gündelik hayatta “Maşallah” veya “İnşallah” kelimeleri kullanıldığında insanlarda alaycı bir yüz ifadesi belirmektedir. Bu yüzden, bir Müslüman’ın gündelik hayatta en çok kullandığı bu kelimeler artık kullanılamaz olmuştur.

Sonuç

Gündelik hayatı anlamak hayatın tamamını anlamak demektir. Çünkü toplumsal değerlerin en somut haliyle yaşandığı alan gündelik hayat alanıdır. Bu bakımdan toplumsal yapıların dönüşümleri ve yeniden biçimlenmeleri öncelikle insanların gündelik hayat kalıpları tarafından yönlendirilir. Bu nedenle de her dönemde iktidar elitlerinin, öncelikle toplumların gündelik hayat kalıplarını değiştirmek için dıştan yönlendirme çabalarının olduğu görülmektedir. Din, kişi ve toplumların gündelik hayatın tanzim edilmesinde en belirleyici kurumlardan birisidir. Bundan dolayı Türk modernleşmesinin icracısı konumunda bulunan iktidar elitleri de gündelik hayatın dönüştürülmesini, modernleşmenin (devrimlerin) kalıcı olabilmesi için önemli görmüşlerdir. Bu çerçevede gündelik hayatı dönüştürmek için modernleşme önünde engel olarak görülen geleneksel kurumlar ortadan kaldırılmaya ve yerlerine Batı’dan alınan yeni kurumlar konulmaya çalışılmışlardır. Bu çerçevede gündelik hayatın tanziminde en etkili kurumlardan biri olan mevcut (geleneksel) din anlayışı modernleşme önünde engel olarak görülmüş ve din kurumu laiklik adı altında sekülerleştirilmeye çalışılmıştır. Bunu gerçekleştirmeye çalışırken uygulanan ilk yöntem kanunlar çıkarmak ve bu kanunların uygulanmasında polisiye tedbirlere başvurulması olmuştur. Bununla birlikte ikinci yol olarak bir taraftan başta dini değerler olmak üzere, geleneksel değerler manipüle edilerek itibarsızlaştırılmaya çalışılırken diğer taraftan modern Batılı seküler değerler yüceltmıştır. Bunun için geleneksel değerlerin hep kötü Batı’nın değerlerinin ise hep iyi olduğu başta din olmak üzere geleneksel değerlerin bizi geri bıraktığı ve bunlardan kurtulursak modern olacağımız tezi sürekli işlenmektedir. On sekizinci yüzyılda yeniden yapılanma olarak ortaya çıkan ancak on dokuzuncu yüzyılda topyekûn Batılılaşma şekline dönüşen Türk modernleşmesinin temelini oluşturan bu tezin gerçekleşmesi için geleneksel değerlerin ortadan kalması veya en azından ilk etapta görünür olmaktan çıkartılması hedeflenmiştir. Bunu gerçekleştirmenin temel aracı ise medyadır. Medya bu sürecin her aşamasında etkili ve yaygın bir biçimde kullanılmıştır. Günümüzde de medya bu amaçla kullanılmaya devam etmektedir. Ancak, medya içinde televizyonun hem etki hem de yaygınlık açısından açık ara öne çıktığı görülmektedir. Bunda hem görsel ve işitsel olması hem de kullanımının kolay olmasının etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Başta televizyon ve sinema olmak üzere medya kullanılarak olumsuz dindar insan ve din adamı imajı üzerinden din kurumu itibarsızlaştırılmak istemektedir. Örnekleriyle ele aldığımız gibi dindar insanlar ve din adamları medyada genel olarak kara çarşafly veya cübbeli, korkunç, pis, şehvet düşkün, vatan haini, yenilik düşmanı, gerici, küfürbaz, terörist vb. tipler olarak sunulmaktadır. Ancak sonuç olarak dine (İslam'a) karşı yürütülen bu manipülasyon çabalarında direk İslam'ın dini esasları referans alınmak yerine Müslümanların ya aslında dinle hiç alakası olmayan ya da dini yanlış yorumlamaktan kaynaklanan davranışlarının referans alınması ve oluşturulan bu tipler üzerinden İslam'ın itibarsızlaştırılmak istenmesi bu mücadelenin açık bir manipülasyon olduğunu kanıtlamaktadır.

Kaynakça

- AKAR, E. (2010) Sosyal Medya Pazarlaması: Sosyal Webde Pazarlama Stratejleri. Ankara: Efil Yayınevi.
- AKYÜZ, N. & ÇAPÇIOĞLU, İ. (2013) "Din Sosyolojisinin Tarihçesi ve Çağdaş Perspektifler" Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi (Ed. N. Akyüz & İ. Çapçioğlu). Ankara: Grafiker Yayınları.
- ARSLAN, M. (2012) "Gündelik Hayatta Din", Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi (Ed. Niyazi Akyüz & İhsan Çapçioğlu). Ankara: Grafiker Yayınları.
- BAUMAN, Z. (2014) Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup. Çev: P. Sıral, İstanbul: Habitus Yayınları.
- CÜNDİOĞLU, D. (2015) Cenb-ı Aşk. İstanbul: Kapı Yayınları.
- CÜNDİOĞLU, D. (2013) Hakikat ve Hurafe. İstanbul: Kapı Yayınları. MENEKŞE, Ö. (2005) II. Uluslar Arası Dini Yayınlar Kongresi (Sesli ve Görüntülü Yayıncılık, 05-07 Kasım 2004- Ankara). Ankara: DİB. Yayınları.
- ÖZKIR, Y. (2014) "Medyanın Din Bilgisi". Medya ve Din (Ed. Mete Çamdereli). İstanbul: Köprü Kitapları.
- POSTMAN, N. (2010) Televizyon Öldüren Eğlence. Çev: O. Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SUBAŞI, N. (2004) Gündelik Hayat ve Dinsellik. İstanbul: İz Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

- <https://www.uludagsozluk.com/k/t%C3%BCrk-sinemas%C4%B1ndaki-imam-profili> (erş. trh. 15.03.16).
- https://www.youtube.com/watch?v=i6KO_qKS0dc (erş. trh. 11.04.16).
- <https://www.youtube.com/watch?v=emNC4bTe17o> (erş. trh. 11.04.16).

<https://www.youtube.com/watch?v=86-KnzLoMCU> (erş. trh. 11.04.16).

<https://twitter.com/psiguserhan>(erş. Trh. 11.04.16).

<https://www.tumblr.com/search/molla%20nasreddin%20dergisi> (erş. trh. 11.04.16)

<http://www.penguen.com/>(erş. Trh. 11.04.16).

<http://cartooncolors.blogspot.com.tr/2016/01/guncel-karikaturler-ocak-2016.html> (erş. trh. 14.04.16).

<http://www.derindusunce.org/2008/09/28/ayy-bu-muslimanlar-da-pek-cirkin/> (erş. trh. 14.04.16).

